ПРОГУЛЯНКА НА САНЯХ

Це було майже перед самим Різдвом. Родючі рівнини східної Галичини, ще донедавна схожі на золотисті моря, загорнулися в снігову шубу; села, оточені високими білими валами, наче поперетворювалися на зимові фортеці; час від часу перед очима подорожнього виринав самотній, обвішаний блискучими льодяними бурульками старовинний замок воєводи.

До великого цісарського шляху, що перетинав край із заходу на схід, тулилися низенькі, вкриті соломою курні хати Кам'янця. Курні, бо дим прокладав собі дорогу крізь гостроверхі стріхи без коминів. Довга алея вела до панського маєтку, високі голі тополі обабіч стриміли в небо, немовби велетенські мітли; на парканах та на стодолах цвірінчали голодні горобці. Сам же маєток — продовгувата двоповерхова будівля, за якою громадилися господарські прибудови, без жодного натяку на якийсь архітектурний стиль, — стояв відкритий усім вітрам, не захищений жодними мурами, навіть паркану не було.

Цікавий перехожий, зазирнувши у вікно першого поверху, зміг би побачити у челядні під образами слуг, здебільшого в барвистих українських строях: кучер грав у карти з наймитом, а стара нянька нинішньої господині маєтку розповідала покоївкам казки та давні історії про козацького гетьмана Хмельницького та про пострaха поляків Твардов-ського. Якби ж комусь прийшла до голови безглузда думка видряпатися на одну з височенних лип, що росли навколо будинку, побачив би крізь яскраво освітлені вікна саму господиню Кам'янця. Вона сиділа перед запаленим каміном, поклавши ноги на величезне ведмеже хутро, й читала якусь пошарпану книжку.

Ніхто не міг збагнути, чому ця народжена для життєвих утіх, блиску та панування молода вдова, котрій ледь виповнилося двадцять п'ять років, віддала перевагу одноманітному животінню у своєму маєтку, а не

дурманливим розвагам столиці. Альдона й справді була незвичайною жінкою, розумною та вродливою.

У позі, в якій ця жінка лежала на низькому дамастовому фотелі, у вузькій чорній оксамитовій сукні, кацабайці з тієї ж благородної тканини, схиливши прекрасну сумну голівку, обрамлену, наче короною, чорними косами, вона кожному могла би здатися розвінчаною королевою або ж богинею, вигнаною із сонму богів.

Навколо панувала глибока тиша, і тільки час від часу хрипкий гавкіт велетенських сторожових вівчурів долинав до вуха красуні. Вона так поринула в читання, що не чула ні собачого гавкоту, ні потріскування сухих дров у каміні, ні співу домовичка у старих стінах, ані кроків чоловіка, який щойно увійшов.

Чоловік бездоганно пасував до цієї чарівної жінки, яка лежала перед ним, ніби саме для неї був створений, хоча й не відзначався вродою, ані аристократичним поводженням. Однак усе його єство променилося шляхетністю, властивою справжньому вельможі, свідчило про вільний нескорений дух та залізний характер.

Ігор Манів, власник сусіднього маєтку, був виший середнього зросту, але завдяки пропорційній будові тіла не видавався ні кремезним, ані присадкуватим; його обвітрене, засмагле обличчя, незважаючи на горбкуватий ніс, вольове підборіддя й грізні чорні брови, випромінювало безмежну доброту та приязнь. Великі ясні очі аж сипали жвавими іскорками, а коли він говорив, годі було устояти перед чарами його голосу, не прислухатися до його чітких тлумачень.

— Доброго вечора!— почав він, відірвавши нарешті від Альдони свій сповнений глибокого співчуття погляд.

Красуня здригнулася.

— Ах... Ігоре, це... Ви,— пролепетіла вона знічено, заховала книжку в кишеню кацабайки і підвелася йому назустріч, простягнувши маленьку холодну руку.

— Я потурбував Вас, прекрасна пані,— мовив Ігор. — Вибачте! Я виправлю свою помилку. Сяду собі в куточку й розважуся з Нероном, доки Ви впораєтеся зі своєю лектурою.

Нероном звався великий чорний кіт. Обділений ласкою господині він солодко спав собі на теплій поличці каміну, але привітний голос І гора розбудив його, кіт потягнувся усім тілом і привітав любого гостя воркотанням.

— Лектурою?— перепитала Альдона. — Я нічого не читала. Ігор посміхнувся.

— Ви подарували мені задоволення, якого я не вимагав і не очікував, — продовжував він.— Щось моя наука таки дала. Ви все ше читаєте нікчемні книжки, однак уже соромитеся того.

— Хто Вам таке сказав?— обурилася красуня.

— Кишеня Вашої кацабайки, яка, здається, більше пишається тим французьким романом, який Ви щойно читали, аніж Ви самі. Погляньте, як смішно вона відстовбурчилася.

З цими словами Ігор легенько штрикнув пальцем у книжку, яку Альдона ховала від нього.

— Ви помиляєтеся,— відповіла вона сердито.

— О, я часто помиляюся,— вигукнув Ігор.— Але якщо вже щось стверджую, то маю рацію. Може, покажете мені той роман?

Красуня неохоче відвернулася від нього, а Ігор легко витягнув з кишені книжку і розгорнув її.

— Дюма.. "Граф Монте-Крісто"... Ви невиправна, Альдоно!

— А Ви... Ви...— вона не докінчила речення.

— Вибачте,— сказав він, повертаючи книгу,— але я суджу про людей за тим, які книжки вони читають, а не за їхнім одягом, обличчям чи звичками. І коли вже я раз вбив собі в голову зцілити Вас, моя вельможна пацієнтко, то мушу хоча б час від часу переконатися, чи діють мої ліки. Найкращий спосіб — заглянути у Ваше чтиво.

— Хто дав Вам право, пане Манів, поводитися зі мною, наче з дитиною?— запитала Альдона з усією суворістю, на яку лишень спромоглася.

— Хто дав мені право сказати Вам правду, хай навіть неприємну? — відказав Ігор, ані на мить не втрачаючи свого привітного супокою. — Глибоке співчуття, яке я відчуваю до Вас та до вашої долі, Вашої душі, яка, незважаючи на нашарування модного виховання та безцільного поверхневого життя, збереглася ясною та чесною. Чи, може, я помиляюся? Скажіть мені тільки, що Ви щасливі від цього чтива, якому світське товариство, з огляду на знамените ім'я, надає такого великого значення, і я замовкну.

— Ви ж знаєте, Ігоре, що світ з його ілюзорними втіхами викликає в мене огиду,— мовила пані, не підводячи на чоловіка очей. — Хіба інакше була б я тут? Та й взагалі, що такого пропонує нам життя, що варто було б цінувати й поважати?

— Не жалійтеся мені на життя. Кожен має те, на що сам собі заслужив,— повчав Ігор. — Не те, чого ми вже досягли і чим надійно володіємо, робить нас щасливими, а лише боротьба, прагнення досягти

кінцевої мети. Більшість людей до останнього подиху змагається за матеріальні блага. Ви ж, Альдоно, втішаєтеся тими благами сповна, однак це викликає у Вас нудьгу, отруює будь-яку насолоду, бо набуток, не одержаний власними зусиллями, не є набутком. Я це чудово розумію і тому не докоряю Вам, лише дивуюся, як жінці з таким великим душевним обдаруванням не прийшло на думку, що від життя можна взяти іще щось інше, цінніше за фізичну красу, багатство, утіхи, що ті люди, котрі день у день живуть турботами про хліб насущний або з усіх сил борються за своє існування, не можуть присвятити себе виконанню вищих завдань. Почніть жити й працювати для інших, бо ж про себе саму Вам турбуватися нема потреби. Поставте собі спершу маленьку, потім більшу, а згодом ще більшу мету: щоденно інше завдання. Поривайтеся, борітеся і невдовзі побачите у себе того нечастого гостя, якого Ви дотепер надаремно закликали до свого переповненого добробутом дому, до свого уставленого сма-коликами столу. Гість той — вдоволення, сатисфакція!

— Що ж мені робити? — Альдона перейшла кімнату і вмостилася у фотелі. — Товкти каміння на дорогах чи, може, пасти громадських гусей?

— Ви допускаєтеся тієї ж помилки, шо й усі ті, хто нічим корисним не займається, а лише сидить за столом або зітхає перед дзеркалом,— жартуєте там, де зовсім не до сміху,— промовив Ігор з холодком.— Попитайте жінок та дівчат з українського сільського шляхетного середовища, особливо тих, хто живе серед народу, чи бракне їм роботи. Може, Вам варто замислитися про якусь кращу жіночу професію, окрім обов'язків матері та господині дому, стати лікарем або вчителем темного народу, цієї головної опори суспільства?

— Ви таки хочете будь-що зробити мене студенткою?— засміялася ця молода вродлива жінка, водночас з неповторною недбалістю припалюючи від свічки цигарку.

— Щось схоже,— потвердив Ігор.— Щоб навчати інших, треба самому піднятися трохи над туманом, який окутує наші знання. А щоб лікувати

хворих, слід й самому бути здоровим. Та насамперед я хочу спонукати Вас до того, аби Ви облишили бавитися Вашим життям, а ще влити у ваше серце ті ліки, котрі називаються любов'ю.

Альдона насмішкувато оглядала свого друга з-під примружених повік.

— Що б Ви там не казали,— вигукнув він,— я певен, передусім Вам слід навчитися любити.

— Любити Вас!— усміхалася Альдона.

— Чом би й ні?— відказав Ігор дуже серйозно.

— Як урочисто!— глузувала Альдона.— Я не можу без сміху слухати про любов. Як тільки чоловік, який пробуджує моє зацікавлення, закохується в мене, він стає мені нестерпним.

— Сприятливий симптом.

— Як це? Ви мене ненавидете, вельможна пані, — вигукнув Ігор, — то покохаєте одразу ж, як я скажу, шо кохаю Вас!

Красуня голосно зареготала.

— Отож Ви, справді, кохаєте мене?

— Так, Альдоно,— мовив Ігор.— Хоч як неправдоподібно це звучить при всіх Ваших великих недоліках та дрібних огріхах. Я кохаю Вас, трохи, щоправда, проти своєї волі.

— Хочу Вам вірити,— сказала Альдона раптом дуже серйозно. Вона кинула цигарку в камін і випросталася.— Проте Вам бракує галантности. Такі слова говорять дамі на колінах.

У ту ж мить статечний чоловік припав до її ніг. Якусь мить вона незворушно дивилася на нього, а тоді знову вибухнула дзвінким сміхом.

— Ви такий же смішний, як і інші!

Ігор рвучко підвівся, уклонився і швидко покинув покої.

Альдона зірвалася на ноги, вона мимоволі зробила рух, ніби намагаючись затримати покривдженого, але слова завмерли на її устах, а рука, простягнута навздогін, безвільно опала.

Вродлива, зневірена у житті жінка стояла якусь хвилю, поринувши у задуму, а тоді збуджено почала міряти кроками кімнату, схрестивши руки на грудях. Раптом вона тупнула ногою і смикнула за мотузку дзвоника.

На лунке дзеленчання одразу ж з'явилася покоївка. Альдона коротко й владно наказала подати сани та шубу. Слуги звикли негайно коритися, тож покоївка невдовзі повідомила, шо коні запряжені, а сама допомогла господині, яка поспіхом скинула свою кацабайку, одягнути розкішну шубу. Альдона схопила високу округлу козацьку шапку і поквапилася сходами вниз.

— Я їду сама,— кинула похмуро, сіла в сани, зручно вмостилася, загорнувшись у хутра, і взяла до рук віжки.

— Але ж, вельможна пані,— почав старий кучер, знічено чухаючи голову.— Не гоже Вам отак самій!..

— Мовчати!

— Усюди аж кишить вовками та іншою звіриною, голод зігнав їх з гір до нас, у доли,— продовжував старий.

Альдона глянула на нього і звеліла одному з наймитів принести їй пістолі.

— Мушу Вам сказати,— не вгавав кучер,— що недавно в околиці сталося нещастя. По той бік лісу вовки напали на селянку й роздерли її. Ліпше було б, якби хоч я...

Альдона більше не слухала, довгий батіг звився над головами вороних коней, і сани рвонули з місця.

Цс була дивовижна прогулянка по схожій на океан, безмежній та сумовито-монотонній засніженій рівнині: оздоблені лебединою голівкою білі сани, вороні запальні коні і красива гордовита жінка у княжих хутрах.

Коли Альдона мчала повз струмок, жеботіння якого стихло глибоко під кригою, верби з похиленими вітами, здалися їй загорненими у савани примарами, шо довгою вервечкою, стогнучи, линуть крізь зимову ніч, кивають їй і погрожують; та вона лише відвертала голову й лускала батогом, проганяючи видива.

Коні форкали, голосно видзвонювали дзвоники на кінських шиях і скрипіли сани.

Тепер вона летіла повз село, дахи ось-ось готові були завалитися під вагою снігу. Догори здіймалися хмарки диму і у сяйві місяця перетворювалися на сріблястий серпанок. Час від часу чувся хрипкий собачий гавкіт, із хат долинав сумовитий молитовний спів. Крихітні лякливі вогники блимали у вікнах, а важкі льодяні бурульки, виблискуючи, наче діаманти, звисали з продимлених балок, схожі на коштовні прикраси, зроблені людською рукою.

І знову бездонна самотність, німота ночі і природа, шо зійшла в могилу.

Сани непогамовної жінки, наче вітер, промайнули повз загублену у снігах корчму: скрипки скиглили, бас бурмотів і гудів, цимбали плакали — вакханальський хоровод інструментів запрошував, здавалося, Альдону до радощів, до кохання, до насолоди, а за те, що вона зневажливо обернулася до них спиною, ще довго насміхались їй услід, дразнячи злими бісівськими голосами, то наче дитячим плачем, то реготом божевільного.

Ось уже праворуч від неї з'явився ліс; він здіймався до білого зимового неба крислатим переплутаним гілляччям, виставивши окрай, ніби форпост, купку старих дубів. Коли сани промчали повз них, з гілля, змітаючи чорними крилами сніг, злетіло двоє воронів, і, каркаючи, зникли так само зненацька, як і з'явилися.

Альдона й не думає повертати, вона мчить далі без мети, жене й батожить без потреби коней.

їй гаряче від безумного льоту,, вона відгортає хутро, і колючий повів вітру, що свистить повз неї, вона сприймає, як благодать. Зненацька коні стали, як вкопані, сполохано форкаючи. З обох боків зближалися, схожі на блудні вогники, пари палаючих очей, і в ту ж мить вдарилося у вуха Альдоні таке знайоме багатоголосе виття. То були вовки.

Безсташна амазонка ні на мить не втратила мужности, огріла коней батогом, і сани знову полетіли вперед. Та не долг. Виснажені далекою дорогою, ще й паралізовані страхом коні не могли уже так швидко бігти, а вовки, переслідуючи сани раз по раз підбадьорюючи один одного хрипким гарчанням підходили усе ближче й ближче.

Уже зовсім поряд бачить їх Альдона, і на мить стає безпорадною. Їй приходили на пам'ять різні оповідки, усе, що тільки коли-небудь

доводилося чути від людей, котрі потрапляли у подібні небезпечні ситуації.

Вона схопила подушки, на яких щойно сиділа, і почала їх одну за одною жбурляти поза сани, за подушками пішли хутра, в які вона загорталася. Альдона з усіх сил періщила коней.

Вовки щоразу зупинялися, накидалися на речі, котрі траплялися їм на шляху, обнюхували їх і шматували, Альдона ж вигравала час.

Вона підганяла змилених коней криками й лютими ударами, і на якусь часину їй вдалося втратити з поля зору хижих бестій. Та небавом знову почулося виття, знову зблисли в темряві їхні очі, однак тепер вона уже зовсім виразно бачила і їхні сірі кошлаті спини.

Не довго думаючи, жінка скинула з себе дорогу шубу і шпурнула її своїм переслідувачам. Цього разу вовки теж відстали, і знову вдалося Альдоні підігнати коней. Красуня стояла тепер на повний зріст у санях, в одній руці тримаючи віжки, а в другій — батіг. Вона була мертвотно-блідою, але сповненою, рішучости.

Коні ще більше охляли, Альдона озирнулася і побачила, що вовки знову поруч. Незворушно відклала батіг, витягла з-за паска своєї оксамитової сукні пістолі і прицілилася у переднього вовка. Ось спалах, гуркіт пострілу, і величезний звір, — він саме наготувався до стрибка— впав закривавлений. Інші, оскаженілі від голоду, накинулися на нього й роздерли на шматки.

Коли становище здавалося уже безвихідним, Альдона раптом помітила вдалині освітлену блідим місячним сяйвом дерев'яну будівлю, колибу, споруджену для захисту від негоди та граду пастухами, які влітку пасуть тут кінські табуни. Туди й спрямувала вона коней.

Але вовки, здавалося, ось-ось знову її наздоженуть. Тоді жінка вдалася до останнього способу: застрелила слабшого коня, а кинджалом, якого завжди носила при собі, перерізала упряж.

Бідна смертельно поранена тварина впала, спробувала зректися, на ноги знову повалилася додолу. Кінь злякано і розпачливо заіржав, намагаючись захиститися від кровожерних хижаків, котрі накинулися на нього з усіх боків.

Альдона мало не плакала за конем, якого так любила, але це була саме одна із тих миттєвостей в житті людини, коли вона думає тільки про себе, тільки про себе й здатна думати. Жінка без жалю батожила того коня, що зостався, але й він готовий був щомиті впасти.

Уже неподалік від мети здалося їй, що все пропало, вона чула виття, яке наздоганяло її, і саме тоді переляканий до смерті кінь упав долі. Альдона била його пужалном батога, аж доки не змусила підвестися. Ще раз рвонув кінь уперед, та це було його останнє зусилля, його останній подих. Перед колибою він звалився на землю і вже не встав.

Альдона вистрибнула із саней і видряпалася драбиною на піддашшя, де влітку зберігали сіно. Ледь встигла опинитися нагорі, ледь встигла відкинути драбину, як переслідувачі були тут як тут.

Громовий лускіт привів її до тями, вона підвелася. Унизу раз по раз щось зблискувало, долинали часті постріли. Сумніву більше не було — їй прийшли на допомогу.

Одразу ж уся сила повернулася до неї, вона кинулася до відчинених дверцят, через які залізла на піддашшя, і замахала своєю хусткою.

— Вона там, бачите?— гукнув знайомий голос. Факели підступили ближче, чулися людські голоси, хтось приставив драбину, і вона впізнала своїх слуг.

Альдона швидко спустилася додолу. її з радісними вигуками оточила челядь. Коли вона сходила з останнього щабля, до неї приступив Ігор і вкрив її руки поцілунками.

Незадовго після того, як Ігор покинув Альдону, він знову повернувся до маєтку. Йому розповіли про її шалену витівку, і він, охоплений страхом за її життя, зібрав слуг і помчав навздогін.

Йому завдячувала порятунком гордовита жінка. Тієї миті вона збагнула це, але нічого не сказала і не питала також ні про що, її серце було переповнене вдячністю. Вона мовчки обвила його шию руками і схилила на груди голову.

Урешті знайшлися й слова.

— Тепер я знаю, Ігоре, чого варте життя!— прошепотіла вона.— І я хочу почати його спочатку з тобою, мій дорогий, чудовий, коханий муже! Ось моя рука, веди мене, а я піцу за тобою.

З німецької переклала Наталя Іваничук